

Barn till frivårdens klienter

Informationshäfte om barn som har en förälder som är klient i frivården

Inledning

Kriminalvårdens uppdrag är att minska risken för återfall i brott. Frivården är en del av kriminalvården. Frivården arbetar med dem som är dömda för brott och till en påföljd som innebär att den dömda befinner sig ute i samhället. Frivården övervakar klienter som blir villkorligt frigivna från fängelse och de som döms till skyddstillsyn, även när denna kombineras med samhällstjänst eller kontraktsvård (behandling). Frivården ansvarar också för intensivövervakningen med elektronisk kontroll, så som fotboja, samt utför personutredningar i brottmål. I arbetet med klienterna samarbetar frivården med samhället i övrigt, till exempel socialtjänst, skola, domstolar och polis.

De som arbetar med klienter i frivården kallas frivårdsinspektörer och är ofta sociologer eller jurister. Varje år gör frivårdsinspektörer cirka 27 500 personutredningar och övervakar ungefär 13 600 klienter.

Många av frivårdens klienter är föräldrar. Barnen kan hamna i svåra livssituationer på grund av föräldrarnas brottslighet och konsekvenserna av brott. Det är mycket skuld och skam knutet till att vara anhörig

till någon som begått ett brott. Det kan vara svårt att veta hur situationen bör hanteras i förhållande till barnen. En del påföljder i frivården påverkar barnets vardag direkt och kan ge upphov till olika reaktioner. Det är viktigt att du som vuxen vet hur du kan möta barnet i denna situation.

Syftet med detta informationshäfte från kriminalvården är att sprida information och kunskap om situationen för barn till frivårdens klienter. Häftet riktar sig till barnets vårdnadshavare, andra vuxna i barnets närhet och dem som genom sitt arbete kommer i kontakt med frivårdsklienternas barn.

Frivårdsklienternas barn är ingen enhetlig grupp. Faktorer som har betydelse är till exempel vilken påföljd det gäller, barnets ålder, utvecklingsnivå och anknytningen till föräldern. Upplevelsen av att vara barn till någon som är dömd för brott kan därför vara mycket olika och det finns inte något facit på hur situationen skall hanteras. Det är den som är vuxen som tar beslut om barnets vägnar. Genom detta informationshäfte vill kriminalvården bidra med råd och information så att det skall bli lättare att ta dessa beslut.

Den stora hemligheten

Robins pappa har fotboja. Robin och hans lillasyster vet inte detta ännu. Robins mamma och pappa vet inte riktigt vad de ska säga. Ska de berätta det för honom? Vad ska de säga och när passar det att berätta? Vad ska barnen tycka om pappa om de får veta att han begått ett brott? Är det inte bättre att barnen slipper veta något om detta?

Robins pappa har begått ett brott. Därför har han kontakt med frivården. Frivården har hand om dem som är dömda för brott men som inte är i fängelse utan ute i samhället. De flesta som döms för brott döms till en frivårdspåföljd. För dem som är

dömda till fängelse finns möjlighet att ansöka om att avtjäna straffet i hemmet med elektronisk övervakning, så kallad "fotboja".

Många föräldrar väljer att inte berätta att mamma eller pappa begått ett brott och fått ett straff. Bakgrunden till detta är ofta rädsla för att det skulle kunna skada barnet om det får veta att föräldern begått ett brott. Det är mycket skam, skuld och tabu knutet till att vara anhörig till någon som begått ett brott. Många föräldrar vill skydda barnet genom att inte säga något.

De finns olika sätt att avtjäna straff i frivården på och därmed olika sätt som barnet kan komma i kontakt med frivården.

Öppenhet inför barnet

Robin har ont i magen och är orolig. Han vet inte riktigt varför. Något har blivit annorlunda hemma. Pappa följer inte med på fotbollsträningen längre. Han säger att han inte har tid. Fast sen när mamma och Robin ska åka sitter han ändå bara där och tittar på TV. Robin undrar om pappa tycker att han är dålig på fotboll.

Det kommer också många olika människor och hälsar på. Mest tanter. Robin vet inte vem de är. De pratar med pappa en kort stund. Robin vet inte om vad för de stänger alltid dörren. Robin tycker det är konstigt och blir orolig. Vad är det för några som kommer till pappa?

Öppenhet och ärlighet skapar trygghet

Erfarenhet visar att öppenhet inför barnet oftast är både riktigt och viktigt. Barnet behöver en förklaring till vad som händer i samband med en frivårdspåföljd. Barnet förstår ofta att något inte stämmer och har många frågor och tankar. Genom att vara öppen visar du för barnet att det är tillåtet att tala om det som upplevs som svårt. När barnet får lov att fråga om allt det funderar på kan det också bromsa en skenande fantasi. Genom att inte berätta om vad som händer försvåras barnets chanser att göra tillvaron

begriplig och förstälig. Samtidigt fråntas barnets möjlighet att bearbeta det som hon/han upplever. Man fråntar också barnet möjligheten att få professionell hjälp om det skulle bli nödvändigt.

Öppenhet och ärlighet skapar trygghet. Det är en fördel att barnet upplever sig som en del av gemenskapen. När barnet känner att det kan lita på människorna runt omkring sig kommer det också att ha ett bättre utgångsläge för att tackla vardagen.

Barn tror ofta att problemen runt om kring beror på dem själva. När barnet får en förklaring på det som har hänt är det mindre sannolikt att det kommer att känna sig skyldigt. Det är mycket viktigt att förmedla direkt till barnet att det inte har någon skuld i det som skett.

Ibland tycker föräldrar att det är lättare att berätta sanningen för barnet genom att tonar ner den dömda förälderns egen skuld och ansvar för det som har hänt. Det kan verka enklare att lägga skulden på polis, fängelse eller andra yttre omständigheter. Detta kan rucka på barnets bild av rättvisa. Samtidigt kan det skapa en rädsla hos barnet att vem som helst kan bli dömd utan någon speciell anledning.

Robin tyckte att det var bra att mamma och pappa berättade. Robin blev både arg och ledsen först. Men sedan var det skönt. Det onda i magen försvann. Allt kändes nästan som vanligt igen. Nu visste han vad det var som hände och att det inte handlade om honom.

Barnet måste få lov att behålla sin goda bild av föräldern. Det är därför betydelsefullt att hjälpa barnet att förstå skillnaden mellan handling och person. Även om föräldern har gjort fel betyder det inte att han eller hon är en dålig människa. Det är tillåtet att tycka om föräldern även om denne har gjort något förbjudet.

Genom att berätta ges barnet och föräldrarna möjlighet att dela sina tankar och känslor.

Det är klokt att ge barnet en så realistisk bild av situationen som möjligt men sanningen måste berättas på ett skonsamt sätt. Det centrala är att barnet ska förstå vad som berättas och att det får en historia som det

går att leva med. Det är inte nödvändigt att barnet får veta alla detaljer. De vuxna måste berätta en version av det som skett som är sann, möjligt att förstå och som ger barnet ett logiskt sammanhang. Barnet måste få tillräcklig information för att placera skuld och ansvar där det hör hemma. Det är viktigt att barnet får svar på sina frågor. Barn förstår mycket mer än vi tror. De är ofta snabbare att acceptera verkligheten än vi vuxna om de bara får den bra förklarad. När barnet får information är det viktigt att det sker under lugna och trygga former. När man berättar kan det vara klokt att ha med andra vuxna som barnet känner tillit till. Dessa kan vara ett viktigt stöd för barnet även senare. (Se även avsnittet "Barnet kan behöva stöd")

När barnet inte får veta

Det är inte säkert att öppenhet inför barnet alltid är det bästa. Det är barnets närmaste vårdnadshavare som skall ta detta beslut och värdera vad som är det bästa för barnet. Barnets ålder, vilken påföljd det är och hur den påverkar barnets vardag samt närheten i relationen är faktorer som alltid har betydelse i förhållande till hur mycket man väljer att berätta för barnet.

Det är klokt att välja en förklaring som både barnet och föräldrarna kan leva med på sikt och inte ge en förklaring som verkar enklast här och nu. Ge inte en förklaring

som det i längden kan bli svårt att ta till sig eller hålla sig till.

Även om man har startat med en vit lögn, är det aldrig för sent att involvera barnet i det som faktiskt har hänt. Lyckligtvis är det många närstående som upptäcker att det går mycket bättre än de befarat att berätta sanningen för barnet. Många upplever det som en stor lättnad.

Öppenhet inför omgivningen

Det är fördelaktigt att förbereda barnet så, att det kommer att kunna möta eventuellt negativa förhållningssätt från omgivningen. För att barnet skall klara att hantera andras reaktioner behöver det vara väl informerat om situationen. Det kan vara klokt att barnet lär sig ett svar utantill som det kan använda när det får frågor från omgivningen. Det kan ge barnet en trygghet att veta vad det skall säga. Om barnet skulle utsättas för många frågor är det bra om det finns trygga vuxna runt barnet som också är informerade om situationen. Det kan därför vara klokt att berätta för lärare eller dagispersonal. De är ofta duktiga på att följa upp barn i svåra situationer.

Det kan vara skönt för barnet att veta att någon annan vet. Dessutom kommer personalen att särskilt uppmärksamma barnet i vardagen. Det är också viktigt att använda sig av andra nätverk. Många har en familj,

släkt eller nära vänner som barnet känner sig trygg med och kan anförtro sig till. Det är betydelsefullt att barnet själv får vara med och bestämma om man skall gå ut öppet om situationen och i så fall till vem. Många upplever att de får mer stöd från omgivningen än de från början hade trott.

Några föräldrar väljer att berätta sanningen för barnet men ber barnet att inte berätta för andra. Det kan vara att lägga en stor börda på barnet.

Frivård - Olika sätt att avtjäna straff ute i samhället

Personutredning

När någon är kallad till domstolen på grund av misstanke om brott så vill domstolen ofta ha en så kallad personutredning. Det är frivården som får i uppdrag av domstolen att göra utredningen. Utredningen handlar om den misstänktes personliga och sociala situation och är till en hjälp för domstolen när den ska välja påföljd. Frivården skickar ut ett brev med information och en tid för besök på frivårdskontoret.

Det finns skäl att rådgöra med frivårdsinspektören om man överväger att ta med barn vid besök på frivården.

Övervakning

Övervakning kan vara i samband med dom om skyddstillsyn eller genom villkorlig frigivning från ett fängelsestraff. Övervakningen innebär kontakt med en övervakare som stöttar, hjälper och kontrollerar för att minska risken för återfall i brott. Övervakaren kan vara en vanlig person, kanske någon som bor i samma område och som den dömde känner lite sedan innan. En sådan person kallas lekmanövervakare och har detta som ett uppdrag på sin fritid. Lekmanövervakaren rapporterar regelbundet vad som sker till frivården. Övervakaren kan också vara någon

som jobbar på frivården, en frivårdsinspektör. Den som har övervakning måste träffa sin övervakare på de tider som bestämts. Om barnet ska träffa övervakaren är det viktigt att vara öppen inför barnet om vem personen är. (Se avsnittet "Öppenhet inför barnet") En lekmanövervakare har också tystnadsplikt.

Samhällstjänst

Den som är dömd till samhällstjänst måste arbeta ett visst antal timmar på sin fritid utan lön i stället för fängelsestraff. Personen får hjälpa till med någon form av ideellt arbete t ex i en idrottsförening, i en kyrka eller liknande. Vid samhällstjänst så måste man jobba på de tider som bestämts. Det är frivården som bestämmer när och var den dömd ska jobba. Om arbetet inte sköts kan domen ändras till fängelse istället. Personal från frivården kontrollerar närvaron på arbetsplatsen. Det är viktigt att barnen i hemmet får veta vad som händer i samband med samhällstjänsten d v s att pappa eller mamma måste vara borta och arbeta några timmar på kvällar eller helger.

Behandling i stället för fängelse - kontraktsvård

I Sverige finns möjligheten att bli dömd till kontraktsvård istället för fängelse. Det innebär att en person egentligen skulle ha dömts till fängelse, men istället skrivit kon-

trakt om att genomgå en behandling för de problem som har samband med att han/hon har begått brott. Oftast är det när den dömd har problem med alkohol eller andra droger. Målet med behandlingen är att kunna leva nyktert och drogfritt framöver. Kontraktsvård kan innebära boende hemma men behandling på dagtid, i öppenvård. Oftast innebär det dock att personen bor på ett behandlingshem en tid, för att därefter komma hem och fortsätta sin vård i öppenvård. Då ges fortsatt stöd av en övervakare.

Kontaktmöjligheter

Olika behandlingshem har olika regler som gäller vid vistelsen där. Den informationen ska ges innan kontraktet skrivs under. Om och när det är aktuellt att t ex får åka hem på besök bestäms av behandlingshemmet och frivården, som gör en bedömning utifrån risker och behov. Många behandlingshem ger möjlighet till besök och en del även besök med övernattning. Det är av stor vikt att vid besök och hemresor utgå från barnets behov av kontakt, inte föräldrarnas behov. Det kan vara klokt att fundera över om miljön på ett behandlingshem är lämplig för barn att vistas i. De flesta behandlingshem erbjuder information eller utbildning för anhöriga.

Frånvaron av föräldern

Det är viktigt att barnet får veta vad som sker och var föräldern är. Barnet behöver en bekräftelse på att det själv inte har någon skuld i frånvaron och veta att det inte är glömt av den frånvarande föräldern (se avsnittet "Öppenhet inför barnet"). Det är lätt att förhoppningar om att allt ska bli bra väcks i samband med att en nära anhörig får hjälp. En behandling är ofta en bra början, men den är ingen garanti för att allting kommer att gå bra. Alltför höga förhoppningar kan leda till smärtsamma besvikelser.

Efter kontraktsvården eller fängelset

När en förälder kommer hem efter att ha varit borta och genomgått behandling på en institution, ett behandlingshem, kan det kännas på samma sätt som om föräldern varit i fängelse en tid.

När den som har fått behandling ska återanpassa sig till ett vanligt familje- och vardagsliv igen uppstår ofta en mängd

svårigheter. Den hemmavarande föräldern och barnen har troligtvis skaffat sig andra rutiner än dem familjen hade tidigare och nu ska allt förändras igen. Ofta känner man en osäkerhet inför varandra och det kan vara en påfrestande tid för både barn och vuxna att hantera den nya familjesituationen.

Det är en fördel att fundera på hur det ska bli när föräldern kommer hem. Det kan både kännas efterlängtad, nervöst och osäkert. Det är klokt att i tid prata igenom de förväntningar och farhågor som kan finnas. Om familjemedlemmar lever åtskilda under en period kommer relationerna att förändras. Barnen har kanske vant sig vid ett liv med en förälder och då kan det bli svårt att åter börja leva ett liv med två föräldrar. Att prata med barnen om deras tankar kring hur de tror att det kommer att bli är ett bra sätt att förbereda dem inför att föräldern kommer hem. Vill man ha fungerande relationer krävs en öppenhet och ett mod och kanske också hjälp utifrån.

Att avtjäna fängelse i hemmet

Intensivövervakning med elektronisk kontroll (fotboja)

Istället för att sitta i fängelse kan frivården ge den dömda tillstånd att vara hemma. Den som fått tillstånd att vara hemma med fotboja i stället för fängelse måste vara noga med att följa ett schema. Han/hon ska vara utanför hemmet vissa tider - oftast på sin arbetsplats – och hemma på andra tider. Man får inte lämna bostaden på sin fritid mer än några timmar på arbetsfria dagar, inte ens gå ut på gården eller i sin trädgård. För den ensamstående föräldern planeras ofta särskild tid för att handla och tvätta. Personal från frivården kontrollerar på elektronisk väg att schemat följs.

För den som har fotboja är det förbjudet att dricka alkohol eller ta andra droger. Frivården gör ofta hembesök för att kontrollera att den som har fotboja inte har druckit alkohol. Personen får då blåsa i en ”alkometer” eller lämna ett urinprov för att visa att han/hon inte tagit droger. Den som druckit alkohol eller tagit droger måste fortsätta avtjäna sitt straff på ett fängelse.

Det är klokt att barnen i hemmet får veta att föräldern har en fotboja och att det är istället för fängelse. De behöver också veta att föräldern måste vara noga med sitt schema och inte kan vara fri som vanligt och följa med på ut på t ex fritidsaktiviteter.

Barnen är säkert nyfikna på hur apparaterna fungerar och varför mamma/pappa måste blåsa i ”alkometern” varje gång frivården kommer.

Om föräldern är ensamstående är det nödvändigt att det finns en planering för vad som ska hända med barnen om föräldern missköter sig och måste åka till ett fängelse.

Man kan också ha fotboja i slutet av ett fängelsestraff för att kunna bo hemma och vänja sig vid att leva ute i samhället.

Anmälningsskyldighet

Varje anställd hos Kriminalvården är skyldig att genast anmäla till Socialtjänsten när han eller hon är orolig för att något barn far illa eller misstänker att ett barn bevittnat våld mot en förälder. Det räcker med bara misstanken. Efter anmälan är det Socialtjänstens uppgift att utreda om barnet behöver hjälp på något sätt.

Tystnadsplikt

Varje anställd i Kriminalvården har tystnadsplikt. Det innebär att uppgifter om klienter är sekretesskyddade och inte får lämnas ut till utomstående. Undantag gäller bland annat för att lämna vissa uppgifter till andra myndigheter samt anmälningsskyldigheten angående barn.

Barnet kan behöva stöd

Genom kommunernas socialtjänst erbjuds en mängd olika typer av stöd för barn och deras föräldrar i svåra situationer.

Några exempel:

Många kommuner har verksamheter för barn som har en förälder som missbrukar. Det är av betydelse att barnet får stöd och hjälp att bearbeta sin situation, att förstå att problemen inte beror på dem och inte minst att det finns många andra barn som är i samma situation. Det erbjuds ofta både individuellt stöd och gruppverksamhet. Dessa grupper brukar vara mycket uppskattade av barnen! En del barn berättar inte om sina känslor för föräldrarna för att inte göra dem ledsna och oroliga och de kan behöva ha någon utomstående att prata med.

Också andra grupper av barn kan få liknande stöd anpassat till gruppen. Det kan

gälla barn till föräldrar med psykisk sjukdom eller barn som upplevt våld i familjen.

Många kommuner anordnar föräldrautbildningar av olika slag.

I allt fler kommuner startas verksamheter med stöd för barn som upplevt våld mot en förälder.

För att veta vad just din kommun erbjuder kan du ringa socialtjänsten via kommunens växel eller gå in på kommunens hemsida.

På många orter finns också medborgarkontor att besöka.

Det finns flera frivilliga organisationer som kan erbjuda stöd till klienter och deras anhöriga. Se nästa sida.

Kontakter

IDEELLA ORGANISATIONER

Bryggan

Föreningen Bryggan arbetar med barn vars föräldrar är föremål för kriminalvård. Bryggan har lokalföreningar på många platser i Sverige. Föreningen arbetar utifrån barnets perspektiv och erbjuder verksamheter som föräldragrupper, meningsfull fritid, olika typer av aktiviteter som skapande verksamhet, idrottsförening, museibesök, teaterbesök och familjeläger och mycket mera. På www.riksbryggan.se kan man läsa mer.

BRIS

www.bris.se
BRIS vuxentelefon – om barn 077-230 230

Rädda barnen

www.rb.se
Rädda barnens föräldratelefon 020-786 786

KRIS – Kriminellas revansch i samhället
www.kris.a.se

MYNDIGHETER

Kriminalvårdens huvudkontor

www.kriminalvarden.se
Tel: 077-22 80 800

Socialstyrelsen

www.socialstyrelsen.se
Tel 08-555 530 00

Barnombudsmannen

www.bo.se
Tel 08-692 29 50

Skolverket

www.skolverket.se
Tel 08-527 332 00

Kriminalvården

www.kvv.se

601 80 Norrköping

Tel: 011-496 30 00

Fax: 011-496 35 17